

Boekbesprekingen

J. Langmeier en Z. Matějček: *Psychological deprivation in childhood*. – University of Queensland Press 1975 (in Europa door Prentice Hall International Ltd., 66 Woodlane End, Hemel Hempstead, Herts., Engeland).

Dit boek berust op een oorspronkelijk werk door de beide auteurs in het Tsjechisch geschreven en in 1963 gepubliceerd. De huidige, op vele punten uitgewerkte versie, biedt een tekst van 415 blz. benevens een rijke bibliografie in 't Engels, Duits, Frans (en andere talen) van 64 blz. – Allereerst dus: een waardevolle studiebron voor wie op het gebied werkt van het kind, dat door verwaarlozing geringe vol-persoonlijke ontwikkelingskansen gekregen heeft. 'Verwaarlozing' kan allerlei oorzaken hebben en soms moeten wij eer van 'te kort komen' dan van 'geheel niet krijgen' spreken. De crèche, de kindergarten, het depôt waar werkende moeders hun kinderen tijdelijk onderbrengen, de inrichting waar het kind blijft, het kan niet over één kam geschoren worden. Evenmin als de compensatie die het gezin of de school kunnen bieden, hoewel ook die voor het kind dor, leeg, liefdeloos kunnen zijn. Het komt hier allemaal ter sprake.

Voor de zoveelste maal in de wereldgeschiedenis en in de zoveelste vorm maakt de wereld het mee en dit boek is er een ernstig getuigenis van. Dat dit boek nu uit een oosteuropese land komt, bewijst dat het géén kwestie van een economisch mechanisme alleen is, al spelen óók daarvan factoren in *alle* regiems wel mee. In dit geval b.v.: de onderbetaling van de mannen, zodat de vrouw meer dan elders *gedwongen* is haar primaire taak door vervanging 'op te lossen'. Er komen voorzieningen, zoals overal. En zij die de voorzieningen op papier, per wet en in ambtelijke executie hebben met partij of wet achter zich, vinden dat ze 't heel goed doen. Er komen minstens even primitieve wetenschappers met een minstens even geborneerd categorieën-stelsel met bijpassende orthodoxieën en – de kinderen zijn nog steeds niet gestorven. Zodat alles in orde is.

Hoewel . . . en dan begint men de vragen op te werpen, die dit boek bezighouden: wat blijft er van dat kind over? waar komt het 'vanzelf' overheen? is er 'hulp' mogelijk? Pestalozzi werd er in 1783 al woest over (*Über Gesetzgebung und Kindermord*) en kon het in 1822 pas publiceren. Nog steeds vermoordden toen de moeders van buitenechtelijke kinderen hun kinderen, vanwege de schande om buitenechtelijke kinderen te hebben. Je kon ze ook te vondeling leggen. En zo voort.

Nu ligt er een boek voor ons, dat zijn bronnen put uit Czechoslowakije, Rusland, Polen, Bulgarije, Engeland, Amerika, Canada, Australië, Duitsland, Oostenrijk, Zwit-

serland, Nederland, Israël, Frankrijk, Italië, Japan, Porto Rico, enz. Overal houden mensen vaak meer van zichzelf en de sex dan van hun kinderen. En niet alleen over de hele wereld is dat zo, maar ook in de hele geschiedenis, Marrou, de schrijver van de meest bekende 'Geschiedenis der Opvoeding in de Oudheid' (*Histoire de l'Éducation dans l'Antiquité*. – Edit. du Seuil, Parijs 1948) heeft daarop al gewezen (blz. 299 van dat boek). Het zal héél lang duren voor dit anders wordt – afgezien van uitzonderingen, van de intuïtieve uitzonderingen, van instinctieve ouderliefde, van een gedwongen aanpassing van b.v. onderwijs aan het feit dat het kind niet volwassen geboren wordt, enz. Heel langzaam wordt het kind ontdekt en in zijn eigen leef- en ontwikkelingsvormen meer dan geaccepteerd waar het niet lastig is. De medemenselijke liefde die zich – m.n. in de gezinsrelatie – ook tot het kind uitstrekt, blijft niettemin een pas laat ontdekte maatschappelijke opgave. En alweer kunnen we zeggen: 'er waren toch wel al weeshuizen' of 'er waren toch vondelingentehuizen', enz. Maar – het bleef een hulpeloze zaak. Een enkel voorbeeld hiervan: in 1435 wordt in Amsterdam de 'Weeskamer' gesticht voor Toezicht op voogden en op de rechtspraak in weeskazen. Deze blijft tot 1812 in functie! – Als Thomas Gram in Londen in 1741 (eindelijk) een 'hospital' opent voor vondelingen, krijgt hij er de eerste 4 jaar: 15.000. Daarvan bereiken er slechts 4400 de puberteitsleeftijd, o.a. door gebrek aan voedende loco-moeders. – De traagheid betrof niet alleen de wezen of verlaten of te vondeling gelegde kinderen. Zo werd b.v. in 1827 bij Koninklijk Besluit aan alle hogescholen in Nederland het onderwijs in de pedagogiek en de didactiek voorgeschreven. Toen het in 1953 weer bij K.B. werd voorgeschreven, duurde het weer vele jaren voor er iets van begon terecht te komen. – En in de Tweede Wereldoorlog kwamen er de massamoorden op kinderen – enz. Onze auteurs kunnen voort. Geen wonder dat er 496 bladzijden nodig zijn. – Dit te meer omdat er op sommige gebieden, moeilijk voldoende definitief oorzaken bewijzend materiaal te vinden is. Daarvan een voorbeeld:

Brüning bericht over een aantal gevallen waarin kinderen door geiten werden gevoed in een kinderkliniek te Leipzig (H. Brüning: *Geschichte des Methodik der künstlichen Säuglingsernährung*. Stuttgart 1908). Dit doet Langmeier en Matějček zeggen, dat het daarom 'niet moeilijk is te geloven dat een baby of een zuigeling-peuter in de wildernis het leven eraf kan brengen met de loutere

hulp van een dier, zoals wolven, beren, luipaarden, wilde-zwijnen, enz. Zij bespreken daarna de twee meisjes, door wolven in leven gehouden, die toen ze gevonden werden resp. $\pm$ 18 mnd. en $\pm$ 8 jaar oud waren, twee meisjes, die door Gesell, Singh en Zingg (1941) besproken zijn. Alfred Greil (*Das Wesen der Menschenwerdung*, Jena, Fischer 1953) bespreekt het geval van een in Polen door wolven meegenomen jong kind. In India wordt in 1957 in de kranten bericht over twee wolf-kinderen die gedurende 6 jaar in de wildernis geleefd zouden hebben.

Peiper, de kinderarts gelooft er allemaal niks van (1958), een antropo-bioloog als Portmann gelooft er wel aan (1951;1964), evenzo psychologen als Kellogg (1933) en Gesell (1940). En zo komen Langmeier en Matějček tot de wijze conclusie, dat ze er geen definitief oordeel over

kunnen vellen. Noordam (Ped. St. 52, 6, 1975) gaat veel verder: 'De wolfskinderen horen thuis in de dromen der mensheid en niet in de factische realiteit . . . <ze> zijn de projectie van een romantisch utopisme'. Ik geloof niet, dat dit alles zo gezegd mag worden en houd mij aan de zijde der beide Tsjechische auteurs.

Dit alles dient in deze bespreking slechts om enerzijds de ernst van de problematiek, anderzijds de veelzijdigheid van het boek benevens de bijzondere moeilijkheden aan te duiden om steeds volkomen sluitende bewijzen op grond van empirisch-systematische toetsing op tafel te leggen. Een boek dat echter niettemin onze volle aandacht verdient.

M. J. Langeveld

Paul Mussen: *De psychologische ontwikkeling van het kind*. – Uitg. Spectrum, Utrecht 1976 (1e dr. 1966), vert. B. den Brinker. 175 blz. – f 9,50. – ISBN 90.274.5322.5.

Deze editie mag als herziene uitgave beschouwd worden, berustende op de 2e Amerikaanse editie (1973). – De eerste druk was in 1963 verschenen.

'Warmte, steun en zorgzaamheid van de ouders zijn voorwaarden van doorslaggevend belang voor de rijping en de ontwikkeling van de onafhankelijkheid, zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van de kinderen. Andere voorwaarden zijn: een goede communicatie tussen ouders en kinderen; het gebruik van argumenten in plaats van straf om kinderen ergens toe te brengen; respect van de ouders voor de eigen initiatieven van het kind; aanmoediging van onafhankelijkheid, verantwoordelijkheid en individualiteit; vrij veel toezicht, een rijpe volwassenheid. Kortom, autoritatieve interacties tussen ouders en kinderen – maar geen blinde autoritaire discipline – bevordert de ontwikkeling van een rijp, creatief en sociaal gedrag'. Aldus kenmerkt het boekje zichzelf op blz. 108. – Wie heeft ooit ouders ontmoet, die het er niet mee eens zouden zijn?

Ouders die zeggen zouden, dat zij niet aan alle voorwaarden voldoen? Diezelfde ouders zijn soms bij je, omdat de 'goede communicatie tussen ouders en kinderen' niet loopt. Argumenten voorkomen of bewerken niets meer. Ze hebben alle respect voor 'de eigen initiatieven van het kind', maar . . . 'ziet u, laatst deed Jantje dit of dat' – en dat kon toch niet en praten hielp niet en 'je kon 't er ook niet op aan laten komen', want anderen konden lelijk gedupeerd worden. 'Wij zijn niet autoritair', – 't is maar fijn als 't zo is. Nou – en we zijn natuurlijk wel 'autoritatief', dus: volgens de voorschriften o.a. van Mussen, zie boven. En 'blind zijn we echt niet, maar ziet u . . .'

Als men niet van dit boekje verwacht, dat het de opvoedingsproblemen oplost maar wel dat het ontwikkelingsinformatie geeft, zal men het met plezier lezen en er heel wat gegevens in vinden voor een betere kennis van die ontwikkeling.

M. J. Langeveld

Walter Braun: *Einführung in die Pädagogik*. 2e dr. Klinkhardt, Bad Heilbrunn, 1977 – 131 blz. – DM. 11.80.

Deze enigszins herziene nieuwe druk blijft als in de eerste druk een zeer nadrukkelijk Duits boek, overwegend laat 19e en 20e eeuw, nauwelijks in psychologische relatie gezien. Niettemin wordt op het belang van de psychologie en vooral op dat van de psychoanalyse gewezen. Door het boek als geheel loopt een antropologische belangstelling. De totale bronnen- en verwijzingsvoorraad is duitstalig en slechts in enkele gevallen is er een in het Duits vertaalde buitenlandse bron genoemd of ter sprake gekomen. Als geheel voor de Duits gerichte lezer een instruktief inleidend boekje, evenwel met de reeds genoemde beperking. Ook het aan de orde stellen van vaak zeer veelomvattende en veel eisende problemen laat echter te veel over aan de gemiddelde lezer. Bijvoorbeeld:

'In unserer Zeit spielt die empirische Pädagogik eine große

Rolle. Sie basiert, wie die Naturwissenschaften, vorwiegend auf konkreten Fakten und Tatsachen. Daher sind ihre Forschungsmethoden meist erfahrungswissenschaftlicher Art', lezen wij bijv. op blz. 16. Wat moeten wij ons hier bij 'empirische', natuurwetenschappelijk 'concrete Fakten en <dit> Tatsachen' voorstellen en wanneer zijn onderzoeksmethoden 'erfahrungswissenschaftlicher Art' buiten de natuurwetenschappen en binnen de 'empirie' van het pedagogische houdbaar?

Als besprekings- en oriënteringstekst buiten Duitsland is het te beperkt, binnen Duitsland zou het een zeer bepaald ook buiten dat taalgebied geïnformeerde leiding vooronderstellen. Dit afgezien van de noodzaak tot uitwerking van thema's als het hierboven aangehaalde.

M. J. Langeveld.

Mededelingen

Inhoud andere tijdschriften

Pedagogisch Tijdschrift
2e jaargang, nr. 6, juni 1977

Onderwijsmethode en onderwijseffect, door J. van Bergeijk
Over de rol van kennis in opvoeding en pedagogiek II, door J. D. Imelman
Leertheorie en onderwijspraktijk, door L. F. W. de Klerk
De opvoedingsinstelling als therapeutisch milieu, door M. Klomp
Kroniek en Documentatie

Pedagogisch Tijdschrift
2e jaargang, nr. 7, september 1977

De structuren van de leefwereld, door J. Bijl
De opvoeder in de residentiële jeugdzorg, door W. Smis
Een gemiste kans . . . , door J. Sixma
Enkele kanttekeningen, door N. F. Noordam
Kroniek en Documentatie
Boekbespreking
Uit andere tijdschriften

Pedagogisch Tijdschrift
2e jaargang, nr. 8, oktober 1977

Fenemologische wezensanalyse in de pedagogiek: feit of fictie? I, door J. W. Steutel
De opvoeder bij het moeilijk opvoedbare kind, door W. Smis
Kroniek en Documentatie
Boekbespreking
Uit andere tijdschriften

Tijdschrift voor Orthopedagogiek
56e jaargang, nr. 7/8, juli/augustus 1977

Prof. dr. I. C. van Houte 85 jaar
Schriftelijk rapporteren in de orthopedagogische en

klinisch-pedagogische praktijk, door J. Hellendoorn
Beleid voor korte en vragen voor lange termijn in speciaal onderwijs, door R. de Groot
Speciaal onderwijs, door J. Rispens
Weetwinkel 3
Boekbesprekingen
Berichten

Ontvangen boeken

Dent H.C., *The training of teachers in England & Wales 1800-1975*, Hodder & Stoughton, Sevenoaks, 1977 £ 2.35

Heerden J. van, *Tussen psychologie en filosofie (Essays)*, Boom, Meppel, 1977, f 19,50

Michielse H. C. M., *De burger als andragoog: een geschiedenis van 125 jaar welzijnswerk*, Boom, Meppel, 1977, f 35,—

Parreren C. F. van, en Nelissen J. M. C., *Rekenen. (Teksten en analyses Sovjet-psychologie 2)*, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1977, f 21,50

Wentink A. A. (Red.) Moor R. A. de, *Net Th. van der, Sociologie en onderwijs*, Vuga bv., 's-Gravenhage, 1977, f 22,—

Wittgenstein L., *Over zekerheid (vertaling van: Ueber Gewissheit, 1969)*, Boom, Meppel, 1977, f 23,50

Ontvangen rapporten

Vlaskamp F. J. M., Dieren J. H. I. W., Krijnen G., *Ontwikkelingen in de funktievervulling van pedagogen en andragogen*, deel I: Akademici, deel II: MO-B Gediplomeerden, Instituut voor Toegepaste Sociologie, Nijmegen, deel I f 19,—, deel II f 16,—, Deel I en II f 32,—

Onderwijsresearchdagen 1978

1. Als vervolg op de onderwijsresearchdagen 1974, 1975, 1976 en 1977 organiseert de Stichting Onderwijsresearch (SOR) twee onderwijsresearchdagen in Utrecht op 22 en 23 maart 1978. Bij de opzet van het programma is rekening gehouden met de ervaringen opgedaan tijdens de voorgaande onderwijsresearchdagen.

De doelen van deze dagen zijn:

- de kwaliteit van het onderzoek van het onderwijs verbeteren door uitwisseling van ideeën over resultaten van (recent) onderzoek;
- de doorstroom van informatie bevorderen naar belanghebbenden voor resultaten van onderwijsresearch;
- die aandachtspunten centraal stellen waardoor reflectie over (niet-recente) research aanleiding kan zijn tot breder inzicht in en overzicht van maatschappelijk relevante research;
- de bevordering van contact tussen onderzoekers van het onderwijs onderling en de gebruikers van resultaten van onderzoek van het onderwijs.

2. Het programma

Het programma voor de ORD 1978 zal bestaan uit de volgende onderdelen:

- de presentatie van een belangrijk aandachtspunt met aansluitend werkgroepen;
- de presentatie van thema's die niet eerder of minder aandacht hebben gekregen op voorgaande ORD;
- presentatie van vrije papers die min of meer los van thema's door individuele of groepen onderzoekers zullen worden ingediend;
- presentatie van werkgroepen van verenigingen op het gebied van onderzoek en ontwikkeling van het onderwijs;
- voorts wordt aan een marktpresentatie gedacht. De deelnemers aan de ORD '78 wordt de mogelijkheid geboden door hen ontwikkelde materialen, onderwijsprogramma's en (onderzoeks-)instrumenten te etaleren.

3. Oproep

Onderzoekers van het onderwijs worden hierdoor opgeroepen een bijdrage te leveren aan de ORD '78 door:

- de inbreng van een paper over een belangrijk aandachtspunt dat door de organisatiecommissie is vastgesteld nl. onderwijs en economie. De bijdragen van onderzoekers zullen geworven worden op expliciete uitnodiging van de organisatiecommissie.
- de presentatie van onderling samenhangende papers rondom een vijftal thema's die niet eerder of minder frekwent aan de orde zijn gesteld op de voorgaande ORD. Door de organisatiecommissie zijn de volgende thema's vastgesteld:

- Onderwijs en economie (tevens belangrijk aandachtspunt)
- Onderwijs aan groepen in achterstandssituaties
- Strategieën in leer- en onderwijsprocessen
- Implementatieproblematiek in het onderwijs
- Heroriëntatie bij het leerstoornissenonderzoek

Onderzoekers worden benaderd door de organisatiecommissie om een bijdrage te leveren. Ook kunnen individuele of groepen onderzoekers zich melden voor een bijdrage binnen deze thematiek. De organisatiecommissie zal nader bepalen of de bijdrage in de opzet past.

- de presentatie van vrije papers die los van de thema's onder 3.2. zullen worden aangeboden. De organisatiecommissie neemt de vrijheid om papervoorstellen die passen binnen de thematiek onder 3.2. op te nemen binnen een themagroep. Onderzoekers worden opgeroepen papervoorstellen zo spoedig mogelijk in te dienen bij de organisatiecommissie, maar in ieder geval voor 15 december 1977 bij het secretariaat.
- de presentatie van bestaande of nieuw te vormen werkgroepen rondom bepaalde onderwijsresearchthematiek. Bestaande werkgroepen binnen de Vereniging voor Onderwijsresearch het Nederlands Instituut van Psychologen, de CRWO, de Stuurgroep Onderwijssociologie, de werkgroep voor cognitie, e.a. worden opgeroepen zich zo spoedig mogelijk te melden, maar uiterlijk voor 15 december 1977 bij het secretariaat van de ORD '78. Ook onderzoekers die een nieuwe werkgroep willen vormen worden hierbij uitgenodigd. De mogelijkheid bestaat tevens om trainingsbijeenkomsten te beleggen voorafgaand aan de ORD. Verwacht wordt dat deze bijeenkomsten een duidelijk trainingskarakter hebben, waardoor sprake is van (bijscholing. In het kader van de ORD hebben de werkgroepen en trainingsgroepen een open karakter. Iedere deelnemer kan in principe worden toegelaten tot de activiteiten. De koördinatoren van de werk- en trainingsgroepen worden gevraagd aan het secretariaat op te geven:
  - een korte omschrijving van het (onderzoeks)terrein
  - de werkwijze van de groep
  - de stand van zaken (resultaten)
  - de mate waarin de groep een volledig open, dan wel een beperkte toelating van deelnemers zal toestaan.

- een marktpresentatie. Onderzoekers en ontwikkelaars van onderwijsmaterialen, -instrumenten en andere documenten worden hierbij hartelijk uitgenodigd voor een veelvormige marktpresentatie. Instellingen onderzoeksteams, individuele onderzoekers wordt de ruimte geboden hun uitgekristalliseerde of voorlopige ontwerpen te etaleren. Opgave en aanmelding graag voor 15 december a.s. In de opgave te vermelden wat de aard van de presentatie zal zijn en hoeveel ruimte men denkt nodig te hebben. Van de presentatoren wordt verwacht dat zij gedurende de onderwijsresearchdagen permanent aanwezig zijn (9.30-17.00 u.).

4. De beoordeling van de vrije papervoorstellen (zie ook 3.3)

Vrije papervoorstellen zullen worden beoordeeld door telkens twee deskundigen. We hebben een achttal terreinen onderscheiden waarbinnen de papers wellicht zouden kunnen worden ondergebracht.

Op elk terrein hebben we twee of meer deskundigen gevraagd als beoordelaars van papervoorstellen op te treden, en wel voor:

Onderzoek op het gebied van didaxologie en innovatie: Prof. dr. E. de Corte (Leuven) en prof. dr. R. Vandenberghe (Leuven)

Onderzoek op het gebied van onderwijsleerprocessen: dr. J. J. Elshout (Amsterdam) en prof. dr. L. de Klerk (Tilburg)

Orthodidaktisch onderzoek van het onderwijs: dr. J. Rispen (Groningen), dr. L. Stevens (Utrecht) en vakature *Kurrikulumonderzoek en -ontwikkeling:* dr. H. P. M. Creemers (Groningen), prof. dr. F. K. Kieviet (Leiden)

Methodologie van onderzoek van het onderwijs: drs. M. J. M. Voeten (Nijmegen) en drs. M. A. Zwarts (Utrecht)

Onderzoek van sociaalpsychologische processen in het onderwijs: prof. dr. J. M. Rabbie (Utrecht), prof. dr. R. van der Vegt (Nijmegen)

Sociologisch onderzoek van het onderwijs: dr. M. du Bois-Reymond (Leiden) en vakature

Onderzoek naar organisatieaspecten van het onderwijs: prof. dr. E. C. H. Marx (Leiden) en dr. J. G. M. Leune (Rotterdam).

Van de vrije paperschrijvers wordt gevraagd:

a. een papervoorstel in te sturen met een maximum van 4 pagina's A4-formaat, enkelzijdig gedrukt, in vijfvoud;

b. een abstract van 100 woorden, eveneens in vijfvoud, waarin geen tabellen of grafisch materiaal is opgenomen.

Het abstract zal na goedkeuring van het papervoorstel worden opgenomen in het programmaboek. Abstracts die (veel) langer zijn dan 100 woorden zullen worden ingekort of worden teruggestuurd naar de auteur met een verzoek om inkorting;

c. het papervoorstel moet de volgende inhoud bevatten:

1. het onderzoeksterrein waartoe de auteur zijn bijdrage rekent;
2. het theoretisch kader waarin de bijdrage wordt geplaatst;
3. de onderzoeksmethoden en -technieken die werden c.q. worden gebruikt;
4. de steekproef en onderzoekssituatie waarin de gegevens verkregen zijn;
5. de resultaten en (voorlopige) conclusies;
6. het onderwijskundig-wetenschappelijk en/of maatschappelijk belang van de bijdrage;

d. het papervoorstel dient verder de volgende gegevens te

bevatten:

1. de naam van de auteur(s);
2. het instituut of onderzoeksgroep welke hij (zij) representeert;
3. de titel van de paper;
4. de naam van de paperlezer (referent) op de onderwijsresearchdagen;
5. het adres waar de paperlezer bereikbaar is (met telefoonnummer);

e. het is gewenst dat de auteur tevens discussianten opgeeft t.b.v. een discussie tijdens de ORD. Ook is het gewenst dat de auteur aangeeft of hij gebruik wil maken van AV-media. Auteurs dienen zelf te zorgen voor sheets (t.b.v. overheadprojectie), dia's en films.

De organisatiecommissie behoudt zich het recht voor de geaccepteerde papervoorstellen en de abstracts te reproduceren en te verspreiden. De organisatiecommissie en de discussianten moeten het paper vòòr 15 maart definitief in hun bezit hebben.

5. Plaats

De ORD'78 zullen worden gehouden in gebouwen van de RU Utrecht.

6. Deelname

De deelname staat open voor onderzoekers van het onderwijs en voor alle overige geïnteresseerden. De kosten voor deelname bedragen f 75,- (exklusief overnachting en ontbijt). Voor studenten geldt een bedrag van f 65,-. Aanmelding bij het sekretariaat via een inschrijfformulier vanaf 1 december 1977.

Gezien het feit dat Utrecht een druk bezochte kongresstad is en de akkomodatie daardoor beperkt, verdient het aanbeveling bijtijds overnachtingen te reserveren via de Logiesdienst van de VVV te Utrecht, Smakkelaarsveld 3 (tel. 030 - 314132). Gebruik kan worden gemaakt van speciale reserveringsformulieren die bij de inschrijvingsformulieren zijn gevoegd. De VVV adviseert voor 15 november 1977 of zo snel mogelijk daarna te reserveren. Door inschrijving voor de ORD verplicht men zich tot betaling.

Bedragen kunnen worden overgeschreven op: postgiro 38.63.302 t.a.v. ORD'78, Aidadreef 7, Utrecht onder vermelding van naam en adres van de deelnemer(s); bankrekeningnummer 55.53.19.091 t.a.v. ORD'78, Aidadreef 7, Utrecht, Algemene Bank Nederland BV, postgiro 1412, Janskerkhof 13, Utrecht. Eveneens onder vermelding van naam en adres van de deelnemers.

7. Organisatiecommissie

De organisatiecommissie voor de ORD'78 bestaat uit de

volgende personen:

dr. J. Dronkers, SISWO, Amsterdam, drs. A. Haitma, Amsterdam, drs. E. M. C. Jetten, Utrecht, drs. G. Kanselaar, Utrecht, drs. W. J. Nijhof, sekretaris ORD'78, Utrecht, drs. J. K. Oosthoek, Utrecht, dr. J. Peeck, Utrecht, drs. M. A. M. Schoemaker-Hol, Utrecht, drs. H.

Vissers, Den Haag, dr. J. J. A. Zwezerijnen, Utrecht.

8. *Sekretariaat*

Rijksuniversiteit Utrecht, Vakgroep Onderwijskunde, ORD'78, Aidadreef 7, Utrecht, 030 - 613838.

Intermedia verhuist

Met ingang van maandag 10 oktober 1977

is het kantoor van Intermedia-

Advertentie-exploitatie niet meer gevestigd te

Groningen, maar te Alphen aan den Rijn.

Advertentiemateriaal voor het tijdschrift Pedagogische

Studiën en correspondentie die daarop

betrekking heeft vanaf die datum a.u.b.

adresseren aan

Intermedia bv Advertentie-exploitatie Postbus 371 Alphen aan den Rijn

Telefonisch kunt u ons

bereiken onder de nummers

(01720) 6 20 78/6 20 79